

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 8. června 2021 ve věci č. 69154/11 a 69163/11 – *Ilievi a Ganchevi proti Bulharsku*

Senát čtvrté sekce Soudu rozhodl, že způsob provedení domovní prohlídky – v časných ranních hodinách, s využitím ozbrojeného a maskovaného komanda a spoutání na zemi před zraky členů domácnosti – vůči stěžovatelům, kteří nebyli podezřelí z násilné trestné činnosti, nebyl zcela nezbytný, přiměřený ani respektující jejich lidskou důstojnost, a tudíž dosáhl intenzity ponižujícího zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy. Další stěžovatelé, manželky a 19letá dcera, nedoložili, že v důsledku těchto událostí utrpěli závažnější duševní újmu, a proto v jejich případech Soud porušení článku 3 neshledal. Všichni stěžovatelé neměli ve vztahu ke svým námitkám k dispozici účinné prostředky nápravy dle článku 13 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovateli jsou členy dvou domácností, v nichž proběhly domovní prohlídky. Důvodem bylo podezření, že se pánové Iliev a Ganchev dopouštějí hospodářské trestné činnosti. Soudní příkazy k domovním prohlídkám nezmiňují možnou přítomnost dalších osob v domácnosti ani způsob, jakým by měla být prohlídka provedena. Jejich průběh byl v obou případech prakticky totožný. V brzkých ranních hodinách okolo rodiny probudil zvonek u domovních dveří. Ženský hlas za dveřmi manželkám sdělil, že hoří, a ať okamžitě otevrou. Jakmile tak učinily, zatlačila je do bytu jednotka maskovaných a ozbrojených policistů, kteří křičeli, aby jim ihned ukázaly, kde mají manžela. Poté, co do místnosti vstoupili podezřelí, policisté je znehybnili na zemi a spoutali za zády. Zatčení pana Ilieva přihlížela i jeho 19letá dcera, která když viděla spoutaného otce na podlaze, propukla v hysterický pláč a křičela, že její otec není žádný zločinec. V průběhu obou prohlídek policie zabavila řadu dokumentů a věcných důkazů, které se týkaly podnikatelských aktivit podezřelých. Ti byli převezeni na policejní stanici, vyslechnuti a ve večerních hodinách propuštěni. Žena pana Ilieva od té doby údajně žije ve stresu a trpí návaly vysokého tlaku. Její dceři lékař předepsal antidepresiva. Paní Gancheva navštívila neurologa, který potvrdil, že prodělala šok, a rovněž jí předepsal vhodnou medikaci. Od té doby prý trpí poruchami spánku, bolestí na hrudi a hlavy. Její muž byl v navazujícím trestním řízení zproštěn obžaloby. Pan Iliev byl zproštěn obžaloby v rozsahu tvrzené účasti na organizované zločinecké skupině, nepravomocně byl však odsouzen k trestu odnětí svobody za protiprávní podnikání. V době podání stížnosti k Soudu nebylo řízení ukončeno.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatelé tvrdili, že byli při domovních prohlídkách vystaveni zacházení odporujícímu článku 3 Úmluvy.

a) K přijatelnosti

Vláda vznesla námitku nevyčerpání všech vnitrostátních prostředků nápravy. Konkrétně argumentovala, že stěžovatelé nepodali podnět u ministerstva vnitra k zahájení kárného řízení proti zasahujícím policistům. Soud shledal, že podle vnitrostátní právní úpravy mohl kárnou žalobu podat pouze ministr anebo nadřízený policejní orgán. Stěžovatelé ji tudíž podat nemohli. Proti rozhodnutí nezahájit kárné řízení by se navíc nemohli jakkoli bránit. Za daných okolností nešlo dle Soudu o prostředek nápravy, který by byl z pohledu stěžovatelů dostupný, a proto jej nebyli ani povinni ve smyslu čl. 35 odst. 1 Úmluvy vyčerpat.

Vláda dále namítala, že se stěžovatelé mohli domáhat náhrady škody v občanskoprávním řízení. Soud k tomu připomněl svůj dřívější závěr, že tento prostředek nápravy není v bulharském právním řádu účinný kvůli omezené přezkumné pravomoci soudů *Govedarski proti Bulharsku*, č. 34957/12, rozsudek ze dne 16. února 2016, § 38). Námitku vlády tedy zamítl.

b) K odůvodněnosti

K tomu, aby zacházení spadalo pod věcný rozsah článku 3 Úmluvy, musí dosáhnout minimální úrovně závažnosti. Její určení je relativní a závisí na okolnostech, jako je doba trvání zacházení, jeho fyzické či psychické účinky a někdy i pohlaví, věk či zdravotní stav oběti. Zacházení je Soudem považováno za „nelidské“, bylo-li předem promyšlené, trvalo po několik hodin bez přerušení a přivodilo buď skutečné ublížení na zdraví, nebo intenzivní fyzické anebo psychické utrpení. Zacházení je považováno za „ponižující“, pokud oběť pokořuje či snižuje nebo u ní vyvolává pocity strachu, úzkosti a méněcennosti, jež zároveň mohou narušit její fyzickou a psychickou odolnost (*Labita proti Itálii*, č. 26772/95, rozsudek velkého senátu ze dne 6. dubna 2000, § 120). Duševní utrpení může být důsledkem situace, kdy donucovací orgán vědomě vyvolá v oběti pocit strachu skrze výhrůžky zabití nebo špatného zacházení (*Hristovi proti Bulharsku*, č. 42697/05, rozsudek ze dne 11. října 2011, § 80). Článek 3 Úmluvy nebrání použití síly ze strany policejních orgánů při zadržení. Použití síly však musí být přiměřené a vzhledem k okolnostem zcela nezbytné (*Rehbock proti Slovinsku*, č. 29462/95, rozsudek ze dne 28. listopadu 2000, § 76). V této souvislosti je například důležité, zda existoval důvod se domnívat, že osoba bude zadržení vzdorovat, pokusí se utéct nebo způsobí jinému újmu na zdraví nebo na majetku (*Raninen proti Finsku*, č. 20972/92, rozsudek ze dne 16. prosinec 1997, § 56). Soud připomíná, že je-li užito fyzické síly vůči osobám omezeným na svobodě či nacházejícím se v moci bezpečnostních složek, takové použití síly, které nebylo s ohledem na chování zadržené osoby nezbytně nutné, zasahuje do lidské důstojnosti a představuje porušení článku 3 Úmluvy (*Bouyid proti Belgii*, č. 23380/09, rozsudek velkého senátu ze dne 28. září 2015, § 88, 100 a 101). Jakékoliv tvrzení o porušení článku 3 Úmluvy však musí být podpořeno dostatečnými důkazy. Při jejich posuzování přitom Soud vychází z důkazního standardu „nade vši rozumnou pochybnost“.

V projednávané věci Soud předně naznal, že obě policejní operace sledovaly legitimní cíl spočívající v zadržení podezřelých, prohledání jejich bytů a zabavení důkazů, které se tam mohly nacházet, tj. byl dán obecný zájem na účinném vyšetřování a potírání trestné činnosti. Úkolem Soudu bylo posoudit, zda se podařilo nastolit spravedlivou rovnováhu mezi těmito legitimními zájmy a základními právy stěžovatelů. V této souvislosti zdůraznil, že žádný ze stěžovatelů nebyl při operaci fyzicky zraněn a že policie do jejich domovů nevrhla násilím. I přesto operace zahrnovaly použití síly. Ozbrojení členové maskovaného komanda v brzkých ranních hodinách využili momentu překvapení a lstí vnikli do bytů stěžovatelů, když vytlačili z dveřních prostor jejich manželky. Oba muži byli následně zpacifikováni na zemi a spoutáni. Soud proto musel zkoumat, zda bylo použití takové síly vzhledem k chování stěžovatelů zcela nezbytné.

Pokud jde o podezřelé, Soud konstatoval, že trestná činnost, pro kterou byly domovní prohlídky nařízeny, nebyla násilné povahy. Ani jeden z nich neměl v rejstříku záznam o dřívější násilné trestné činnosti. Stěžovatelé tudíž nepředstavovali zvýšené nebezpečí. Domovní prohlídky sice byly soudně povoleny, avšak soudy zkoumaly jen splnění předpokladů podle vnitrostátního práva a ve svých rozhodnutích se nezabývaly způsobem, jakým má být operace provedena. V průběhu zadržení také ani jeden ze stěžovatelů nekladl aktivní odpor. Tyto skutečnosti podle Soudu svědčí o tom, že stupeň použité síly – povalení na zem, spoutání a míření zbraněmi vůči stěžovatelům – nebyl zcela nezbytný a přiměřený s ohledem na jejich chování. Použití takové síly bylo nedůstojné a jako takové v rozporu s článkem 3 Úmluvy.

Ve vztahu k ostatním rodinným příslušníkům Soud vzal v potaz, že policie nezvolila jiné – násilnější – prostředky. Namísto vyrazení vstupních dveří policisté zazvonili a vyčkali, než jim přišel někdo otevřít. Policisté poté manželky stěžovatelů zatlačili do bytu. V této chvíli na ně mohli krátkodobě zamířit i zbraněmi. Použití fyzické síly vůči nim však bylo časově značně omezené a dosahovalo minimální

intenzity. Mezi policisty a dcerou pana Ilieva nedošlo k žádnému fyzickému kontaktu. Jakmile však spatřila otce spoutaného na zemi, začala emotivně reagovat a křičet. Dle názoru Soudu nic nenasvědčuje tomu, že policisté zasáhli svými počínáními do důstojnosti těchto tří stěžovatelek. Žádná z nich nebyla zvláště zranitelná vzhledem ke svému věku nebo zdravotnímu stavu. Soudu přitom nebyly předloženy důkazy, které by spolehlivě vypovídaly o duševním utrpení a zdravotních následcích souvisejících s těmito událostmi. K porušení článku 3 Úmluvy tedy ve vztahu k žádné z nich nedošlo.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

Stěžovatelé dále upozornili, že ve vztahu ke svým námitkám na poli článku 3 Úmluvy neměli k dispozici účinné vnitrostátní prostředky nápravy, jak vyžaduje článek 13 Úmluvy. Z důvodů, které jej vedly k závěru o neúčinnosti vnitrostátních prostředků nápravy, jichž se dovolávala vláda, Soud konstatoval, že došlo současně k porušení práva stěžovatelů podle tohoto ustanovení.